

Tiểu luận

VŨ TRỌNG PHỤNG- “ÔNG VUA PHÓNG SỰ BẮC KỲ” VÀ NHÀ BÁO HÔM NAY

Lê Quang Kết

Làng Hào (*Bản Yên Nhân* , *Mỹ Hào*, *Hưng Yên*) đã sản sinh ra một nhà báo tuyệt vời- Vũ Trọng Phụng. Ông tham gia làng báo làng văn rất sớm khi chưa tròn 18 và mất lúc tuổi vừa vặn 27. Vốn vẹn 9 năm cầm bút, ông đã để lại một khối lượng đồ sộ với nhiều thể loại văn học - báo chí trong sáng tác nhưng nổi tiếng và đạt đỉnh cao trên hai lĩnh vực phóng sự và tiểu thuyết. Chúng ta thử bàn đôi điều về chuyện phóng sự của “ **Ông vua phóng sự Bắc Kỳ**”.

Những bài phóng sự xuất sắc đã gần 80 năm từ ngày ấy mà giờ đây vẫn ngồn ngộn tính thời sự- mới tinh như là của hôm nay. Ba tập phóng sự : **Cạm bẫy người**(1933) viết về nạn cờ bạc bịp ở Hà Nội; **Kỹ nghệ lấy Tây**(1934), viết về nghề “me Tây” lấy Tây để nuôi thân; **Cơm thầy cơm cô** (1936), viết về cảnh đời những người đi ở đợ- tiêu biểu của ông được in và tái bản nhiều lần vẫn treo mãi trên lầu cao cho lớp lớp người làm báo và công chúng yêu báo chí hôm nay ngưỡng mộ, thán phục.

Chỉ riêng “ **Bạc bịp**” của tập phóng sự đầu tay **Cạm bẫy người** – ngòi bút phóng sự của Vũ Trọng Phụng đã đạt tới cái độ cao sâu của người làm báo và của cả nghệ thuật hiện thực phê phán. Ngòi bút ấy đã ghi được sự thực- một sự thực về tệ cờ gian bạc lận thời nào cũng có. Nhưng không chỉ dừng lại ở sự thực bịp bợm ấy mà còn nói được cả cái thực trạng của sự thực nữa. Trạng thái biểu hiện trong chớp mắt của những con bạc, của đồng tiền kiếm được không bằng mồ hôi nước mắt mà bằng thủ đoạn phi nhân phi nghĩa- phi luân thường đạo lý... Chuyện ngày ấy kể lại rằng: Để viết **Bạc bịp**, ông đã phải sắm vai một tay cờ bạc có hạng ở đất Hà thành. Lấy đâu ra tiền để diễn xuất khi đang nghèo kiết xác? Ông phải mượn của người thân, bạn bè để có trăm bạc Đông Dương mà tiền nhuận bút từ tòa báo cho bài viết chỉ được mấy đồng. Nhờ rằng giá trị đồng tiền ngày ấy được tính từng xu.

Giờ đây nhà báo chúng ta cũng đang viết phóng sự về các quan chức dư tiền lao vào cờ bạc. Tiền tỷ của nhân dân bỏ vào cuộc đổ đên trong chốc lát để rồi thoái hóa biến chất, cửa quyền tham nhũng, tìm cách vơ vét tư túi. Vụ án PMU 18 với con bạc Nguyễn Tiến Dũng cùng đồng bọn đã ra hầu tòa. Chuyện 8 cán bộ Handico (Tổng công ty đầu tư và phát triển nhà Hà Nội) thường xuyên đánh bạc; cơ quan điều tra mất tới 5 tháng tiến hành trình sát liên tục trước khi thực hiện phá án. Gần đây có hàng trăm hàng ngàn vụ bài bạc với nhiều chiêu thức tinh vi của thời hiện đại đã được báo chí đề cập. Tệ hại hơn là hàng chục casino

được mở ra ở biên giới Tây Nam đất nước thuộc địa phận Campuchia mà chủ sòng, người chơi cho đến tiếp viên phục vụ...tất cả đều là người Việt Nam một trăm phần trăm; nhiều kẻ đã phải tan gia bại sản sống dở chết dở nơi chốn đồ đen này...Bài học rút ra cho mỗi nhà báo chúng ta là không chỉ tiếp cận- tìm hiểu- điều tra mà có khi còn phải dấn thân- nhập cuộc. Và nhà báo Vũ Trọng Phụng của hơn 80 năm trước vẫn sờ sờ ra đây- nóng hổi -bánh đúc bày sàng- là tấm gương lao động hết mình vì sự thật chân lý vững như bàn thạch.

Tập phóng sự **Kỹ nghệ lấy Tây** của Vũ Trọng Phụng đăng đều kỳ trên báo *Nhật Tân, Hà Nội* từ tháng 12.1934. Năm 1936 Nxb. Phương Đông, Hà Nội in thành sách. Nếu tính số trang trên giấy khổ 13cm x 19 cm thì lên tới cả trăm trang. Phần đầu với cái tựa “**Đầu và tai**”, ông viết :

Và lẽ thứ hai là vì ở cái... “Kỹ nghệ lấy Tây” nữa.

Những cuộc phối hợp của một số đồng phụ nữ nước nhà với những người Tây phương liệu có đáng là những cuộc nhân duyên hãn hoi không ? Hay đó chỉ là, chỉ như ... chỉ hao hao giống... chỉ phảng phất... đang gọi là một thứ “kỹ nghệ”?⁽¹⁾

Thời bấy giờ có một lớp thiếu nữ tìm mọi cách để có chồng Tây và họ chọn phương pháp tối ưu nhất -cơ hội tiếp cận- giới thiệu tiến cử - mời chào- cuối cùng là lấy được chồng Tây bất chấp dư luận lên án, kết tội. Vì tham tiền, có những cô gái đã bán rẻ nhân phẩm, đua nhau lấy các ông Tây. Họ chẳng từ nan một thủ đoạn nào để đạt tới mục đích – là nạn nhân của một xã hội đảo điên, ngày càng lộ rõ bộ mặt gớm ghê- vô liêm sỉ. Thật đáng trách, nhưng trước hết- họ thật đáng thương.

Hiện nay, tuy chưa nhiều nhưng cũng không phải ít- một bộ phận thiếu nữ Việt muốn xuất ngoại lấy chồng Đài Loan, lấy chồng Hàn, lấy Việt kiều nhiều tiền mà chẳng lường trước hậu quả sẽ như thế nào trên đất khách quê người. Có người đã là nạn nhân của sự hành hạ, của thói vũ phu - thậm chí là đẻ thuê, nô lệ tình dục hay đánh “vợ mua”đến chết của các ông chồng không tình nghĩa kia... Hóa ra nhà báo lớn Vũ Trọng Phụng và Kỹ nghệ lấy Tây không cũ đi theo dấu ấn thời gian. Nhà báo hôm nay cũng có thể học ở ông để tác nghiệp với lớp thiếu nữ đang đua nhau lấy các thầy Hàn, thầy Đài, thầy Tây lừa bịp...

Cơm thầy cơm cô- Vũ Trọng Phụng viết ngắn hơn- đăng trên Hà Nội báo, từ số 12

(tháng 3.1936) đến số 18 (tháng 5.1936). Ngay cái tựa đề thôi cũng để những nhà báo chúng ta suy gẫm. Tất nhiên ai cũng hiểu phải ở bước đường cùng mới chấp nhận nghề “ôsin”- thế nhưng cũng có những thứ Cơm thầy cơm cô mặt hạng mà ông đã tổng kết ở chương cuối .

Tôi có thể đưa cho các ngài đủ những mẫu hạng về giới Cơm thầy cơm cô.

Có những đứa đầy tớ bị chủ nhà đánh chết.

Có những con sen được ông chủ quý hơn vợ.

Có những thằng nhỏ bỏ thuốc độc định giết cả nhà chủ nhà.

Có những anh bếp nhỏ đờm vào nồi cá kho.

Có những vú già quyền hành như mẹ “cậu mợ”.

Có những thằng xe được ngủ giường Hồng Kông với bà chủ.

Có những đứa lúc chủ nhà chết khóc như khóc bố mẹ.

Có những đũa liều mạng cứu chủ.
Có những quân đốt nhà cứu chủ.
Hoặc dắt cướp vào nhà.
Hoặc thư đi thư lại, làm nghề ma cô.
Có những thằng nhỏ hiếp con gái ông Phán.
Có những con sen bị ông Tham hiếp dâm.
Có nhiều.⁽²⁾

Quả là một bản tổng kết độc đáo- đầy đủ và súc tích của một phóng sự đáng để nhà báo và công chúng học tập về những “Cơm thầy cơm cô” của thị hiện tại. Cả nội dung và nghệ thuật. Nội dung rõ ràng câu chữ ai cũng có thể lĩnh hội từ tầng lớp bình dân đến giới trí thức. Nghệ thuật ngôn từ đạt tới độ minh xác và còn biểu hiện một đặc trưng cơ bản khác của ngôn ngữ báo chí- ngắn gọn nhưng hàm súc, hấp dẫn lôi cuốn.

Nhà báo hôm nay đã có ai sánh kịp với ông Vũ về thể tài phóng sự thể kia?

Đã có một thời Vũ Trọng Phụng là khu vực cấm, vụ án ông cứ treo lơ lửng nhưng sau đó mọi người nhận ra ngay sự uyên áo, ưu tú, khổ luyện của một nhà văn nhà báo lớn. Ông Vũ chết quá trẻ nhưng đã sống đến hôm nay. Có thể mai kia nữa? Chưa biết chừng?

Ngày nay đọc lại ông Vũ, chúng ta đồng tình với nhận định : Vũ Trọng Phụng là nhà văn - nhà báo đã làm tròn bổn phận người thư ký thời đại; có người còn mạnh mẽ hơn -ông là cánh chim báo bão với những dự báo đón đầu đầy xác tín. Tất nhiên không thể đòi hỏi hơn thế ở một người chưa tròn “tam thập”. Nhận vật của ông, phóng sự của ông, tiểu thuyết của ông, văn phong của ông, chữ nghĩa của ông trở thành điển hình về mặt tâm lý xã hội; bóng dáng trang đời trang sách ông Vũ như còn quanh quẩn bên ta không thể mất.

Lời điệu của nhà văn Đái Đức Tuấn ngày tang ông Vũ vẫn như sừng sững treo trên mộ chí- nhắc nhở những người cầm bút hôm nay hãy dấn thân dù lắm gian truân.

“ Trời hỡi ! Ông sao ác quá chi, nặng nghiệp văn nhân, chết vẫn ngậm hờn chưa đạt chí.

Phụng ôi ! Anh nở bay vội mấy, đau lòng mặc hữu, sống còn sợ nỗi khó an thân”.

^{(1),(2)} Vũ Trọng Phụng: *Kỹ nghệ lầy Tây. Cơm thầy cơm cô. Phóng sự.*
Nxb. Hà Nội, 1989

Lê Quang Kết
Trường Cao đẳng Công nghệ và Kinh tế Bảo Lộc, Lâm đồng
ĐT- NR: 063.717123- DĐ: 0907 615510

